

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ Արարատի մարզ, Դարակերտի միջնակարգ դպրոց

Առարկա՝ Ֆրանսերեն

Թեմա՝ **Սովորողների մեջ համագործակցային կարողությունների ձևավորումը դասավանդման գործընթացում առարկայի**

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Նունե Ասրյան

Ուսուցիչ՝ Մարիամ Խաչատրյան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԴԵՐԸ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ	
1. Համագործակցային ուսուցման եռթյունը, առանձնահատկություններն ու խնդիրները.....	5
.....	
2. Համագործակցային ուսումնառության մեթոդով դասերի պլանավորում և համագործակցային ուսուցման մեթոդներ.....	9
3. Համագործակցային ուսուցման տարրերը և դրանց կիրառումը հանրակրթական դպրոցում, ուսուցչի դերը համագործակցային ուսուցման մեջ.....	13
4. Հետազոտական աշխատանք համագործակցային մեթոդով անցկացված դասի վերաբերյալ.....	17
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	19
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	20

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Այսօր մեր դպրոցն անընդմեջ գտնվում է նոր ուղիների զարգացման փնտրտուքների մեջ: Հայաստանի դպրոցներն ու ուսուցիչներն այսօր առնչվում են միանման խոչընդոտների: Կրթության ոլորտի աշխատողները ամենուրեք գիտակցում են, որ դասավանդման և ուսուցման հնացած ձևերը այլևս անկարող են ստեղծել ու զարգացնել գիտելիքներ և հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ են քաղաքացուն տնտեսության մեջ բարեկեցիկ կյանքով ապրելու համար: Հետևաբար, ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ ամենուրեք, դպրոցում անհրաժեշտ են դասավանդման և ուսուցման այլընտրանքային նոր մոտեցումներ:

Մեր օրերում շատ կարևոր է գիտելիքների մշակման, յուրացման և կիրառման գործնական հմտությունների ձեռքբերումը և կարողությունների զարգացումը: Դա իր հերթին ենթադրում է սովորողների արդյունավետ համագործակցություն և սովորելու գործընթացը ինքնուրույն կազմակերպելու անհատի կարողությունների զարգացում: Այսպիսով, ուսուցման նպատակն է դառնում սովորել սովորեցնել, որին էլ էապես նպաստում է համագործակցային ուսուցումը, որով էլ պայմանավորված է հետազոտական աշխատանքի արդիականությունը: Համագործակցային ուսուցումը՝ որպես այլընտրանքային մանկավարժական մոտեցում, մեծ ճանաչում է ձեռք բերել բազմաթիվ երկրների ուսուցիչների և վերապատրաստում իրականացնողների կողմից: Դասավանդման խնդիրների լուծման նպատակով համագործակցային ուսուցումը ուսուցիչների կողմից փորձարկվող միջոցներից մեկն է: Խիստ կարևոր է իրարից տարբերել ավանդական խմբային աշխատանքը և համագործակցային ուսուցումը: Ուսուցիչներից շատերն են դասավանդման ընթացքում կիրառում խմբային աշխատանքը, սակայն քչերն ունեն ուսուցման գործընթացում համագործակցային ուսուցման հիմնական տարրերն ու մեթոդները ինտեգրելու համար անհրաժեշտ վարպետություն:

Հետազոտական աշխատանքի **նպատակն է** ուսումնասիրել համագործակցային կարողությունների ձևավորումը առարկայի դասավանդման գործընթացում ,ուսուցման տարրերի կիրառումը հանրակրթական դպրոցում,մեծ ուշադրություն սևեռել այդ տարրերի վրա և հնարավորինս առաջնորդվել դրանցով:Վերը նշված նպատակից ելնելով՝ աշխատանքի **խնդիրներն են.**

- բացահայտել համագործակցային ուսուցման խնդիրն ու եռությունը, որպեսզի տեսնենք,թե ինչպիսի առավելությունների և թերությունների հաղթահարման ուղիներ կարող են լինել,
- ուսումնասիրել համագործակցային ուսուցման մեթոդները
- վեր հանել համագործակցային ուսուցման այն տարրերը,որոնք ապահովում են համագործակցային ուսուցումը դասի բոլոր փուլերում:

Հետազոտական աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից,որտեղ ներկայացված է աշխատանքի նպատակը,խնդիրներն ու թեմայի արդիականությունը: Այնուհետև հաջորդում է

բուն շարադրանքը, որը նկարագրում է համագործակցային ուսուցման ընդհանուր բնութագիրը, համագործակցային ուսուցման էությունը, խնդիրները, տարրերը, առանձնահատկություններն ու մեթոդները, ինչպես նաև ուսուցչի դերը համագործակցային ուսուցման մեջ: Աշխատանքն ամփոփվում է գործնական հատվածով համագործակցային մեթոդով անցկացված դասի վերաբերյալ: Գործնական աշխատանքին հաջորդում է եզրակացությունը, որտեղ ամփոփված են աշխատանքի արդյունքները: Եզրակացությունից հետո նշված է գրականության ցանկը, որն օգտագործվել է տվյալ աշխատանքի ուսումնասիրման համար:

**ՀԱՍԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԴԵՐԸ
ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ**

1. Համագործակցային ուսուցման եռությունը, առանձնահատկություններն ու խնդիրները

Դասավանդումն ուսուցչի փորձի և գործնական աշխատանքի ընթացքում կուտակված իմաստության գիտակցման արվեստն է: Հասարակության մեջ ուսուցչին մասնագիտական կարգավիճակ է տրվում: Նրանից պահանջվում է լավագույն մեթոդների օգնությամբ աշակերտներին զինել տարրական հմտություններով ու գիտելիքներով: Այլևս բավարար չէ երեխաների նկատմամբ ուսուցչի ջերմ ու սիրառատ վերաբերմունքը, ոչ էլ սոսկ ըմբռման, անձնական նախընտրության կամ ավանդական մտածելակերպի հիման վրա դասավանդման որևէ մեթոդի կիրառման հիմնավորումը: Ժամանակակից ուսուցիչները պարտավոր են կիրառել դասավանդման այնպիսի մեթոդներ, որոնց արդյունավետության մեջ համոզվել են գործնականում: Այսպիսով, փորձենք ներկայացնել մեթոդներից մեկը, որը աչքի է ընկնում իր արդյունավետությամբ և աշակերտների ուշադրությունը գրավվելու իր կարողությամբ:

Բայց նախքան համագործակցային ուսուցման բուն տարրերին անցնելը՝ փորձենք բնութագրել համագործակցային ուսուցում հասկացությունը:

Համագործակցային ուսումնառությունը դասավանդման համակարգված, կանոնակարգված ռազմավարություն է, որի դեպքում աշակերտների փոքր խմբերը համատեղ աշխատանք են ծավալում ընդհանուր որևէ նպատակի իրագործման կամ խնդրի լուծման համար: Համագործակցային ուսումնառությունը համատեղ ուսումնառության մի տեսակ է: Այն ներառում է խմբային ուսումնառության բազմապիսի տարբերակներ, ինչպիսիք են համագործակցային ուսուցումը հասակակիցների խմբերում, ուսուցիչ-աշակերտ հետազոտական ծրագրերի իրականացումը, «բզզացող» խմբերով /buzz groups/ կարճաժամկետ աշխատանքը, սովորողների համայնքների կազմակերպումը և այլն :

Համագործակցային ուսուցման/ուսումնառության արմատները հասնում են Ջոն Դյուլիի աշխատություններին, որտեղ հեղինակը, ընդգծելով կրթության կարևորությունը, այն դիտարկում է որպես ուսուցման այնպիսի մեխանիզմ, որը քաղաքացիներին սոցիալ-ժողովրդավարական հասարակարգում համագործակցության սկզբունքներով ապրելու ունակություններ է տալիս:

Համագործակցային ուսումնառության պատմության մեջ մյուս կարևոր դեմքը սոցիալ-հոգեբանության մասնագետ Զրոթ Լևինն է, որը 1930-40-ական թվականներին ժողովրդավարական խմբերի ղեկավարների ու անդամների վարքագիծը հասկանալու գործում կարևորել է խմբային աշխատանքի դինամիկայի նշանակությունը :

Քննադատական մտածողության, արժանապատվության զարգացման, միջէթնիկական հարաբերությունների, հասարակամետ վարքագծի և շատ այլ չափանիշների վրա համագործակցային ուսումնառության դիտարկումներն ու վերլուծություններն աներկբայորեն

ցույց են տվել, որ այս մեթոդը դասավանդման ավանդական ձևերից առավել գերադասելի է և հազվադեպ է զիջում դասավանդման այլ տեսակներին:

Համագործակցային ուսումնառության մեթոդները կիրառելուց առաջ ուսուցիչը պետք է խորիմ հետևյալ հարցերի շուրջ.

1. Երբ ինքներդ աշակերտ էիք, համատեղ աշխատելու կամ սովորելու գործընթացում ի՞նչն էր ամենից շատ դուր գալիս ձեզ, իսկ ի՞նչը՝ ոչ:

2. Ի՞նչ կարող են աշակերտները սովորել համատեղ աշխատելու դեպքում:

3. Համատեղ ուսումնառության ո՞ր կողմերն են հատկապես արդյունավետ:

Ուսուցչակենտրոն մեթոդով վարվող դասերի ընթացքում ուսուցիչներն աշխատում են հիմնականում ամբողջ դասարանի հետ, կամ էլ ուսումնասիրվող թեմայի, նյութի բովանդակության որևէ հատվածը յուրացնելու համար աշակերտներն անհատական աշխատանք են կատարում: Այդ դասերի նպատակն ու կառուցվածքն հիմնված են անհատական մրցակցության և ջանքերի վրա: Մինչդեռ համագործակցային ուսումնառության դեպքում աշակերտներին խրախուսում և նրանցից պահանջում են միասին աշխատել որևէ ընդհանուր առաջադրանքի վրա: Համագործակցային ուսումնառությամբ վարվող դասերը բնորոշվում են հետևյալ առանձնահատկություններով.

1. Ուսումնական նպատակների իրականացման համար աշակերտներն աշխատում են թիմերով.

2. Թիմերում ընդգրկված են ուժեղ, միջին և թույլ աշակերտներ:

3. Խրախուսվում է ամբողջ թիմը և ոչ թե որևէ անհատը:

Համագործակցային ուսումնառությունը կարող է օգտակար լինել թե՛ ցածր, թե՛ բարձր առաջադիմություն ունեցող աշակերտների համար, ընդ որում՝ առավել ուժեղ աշակերտներն օգնում են մյուսներին: Համագործակցային ուսումնառությունը աշակերտներին հնարավորություն է ընձեռում նաև աշխատել փոխադարձ կախվածության պայմաններում, ինչպես նաև սովորել գնահատել միմյանց: Համագործակցային ուսումնառության նպատակներից մեկն էլ աշակերտներին համագործակցության և համատեղ աշխատանքի հմտություններով «զինել» է:

Համագործակցային ուսումնառության մեթոդով դասերը վարելու 6 հիմնական քայլերն են.

1. Դասի նպատակների հստակ սահմանում:

2. Սովորելու շահագրգռվածության ապահովում /շարժառիթ, դրդապատճառի ստեղծում/:

3. Տեղեկատվության մատուցում:

4. Աշակերտների բաժանումը թիմերի /համագործակցային խմբերի ստեղծում/:

5. Ուսուցչի աջակցությամբ աշակերտների թիմային աշխատանքի կազմակերպում:

6. Թիմային աշխատանքի վերջնական արդյունքի ներկայացում:

Այսպիսով, համագործակցային ուսուցումը խմբային աշխատանքի առավել բարձր աստիճան է, որը ենթադրում է խմբային աշխատանքի որոշակի նոր մշակույթի ձևավորում: Համագործակցային ուսուցումը, որ մշակվել է մանկավարժների կողմից, ուսուցիչների և

աշակերտների հարաբերությունները դիտարկում է նոր մակարդակում առավել մարդասիրական ու վստահության հիմքերի վրա:Այն հիմնվում է ոչ թե առանձին սովորողների մրցակցության, այլ նրանց համատեղ աշխատանքի վրա: Որպեսզի համագործակցային ուսուցումը արդյունավետ լինի, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել դրա առանձնահատկությունները:

Համագործակցային ուսուցման կիրառման պատմությունը գալիս է դեռևս անտիկ ժամանակներից:Համագործակցային ուսուցման հիմքում ընկած են առնվազն երեք գաղափար: Ջոնսոնները, որպես այդպիսիք, առանձնացնում են սոցիալական փոխկախվածությունը, ճանաչողական զարգացումը և վարքագծային ուսումնառությունը:

Սոցիալական փոխկախվածության գաղափարի հիմքում ընկած են խմբային զարգացման ուղղությամբ Կուրտ Կաֆկայի և Կուրտ Լևինի կատարած հետազոտությունները: Նրանք առաջարկեցին խումբը դիտարկել որպես մի դինամիկ ամբողջություն,որտեղ կարևորվեց ընդհանուր նպատակից բխող փոխկախվածությունը: Ըստ Լևինի՝ հենց այդ փոխկախվածությունն է տանում դեպի «դինամիկ ամբողջություն»,քանզի խմբի անդամներից որևէ մեկի վիճակի փոփոխությունը հանգեցնում է մյուսների վիճակների փոփոխության:Իսկ այդ ներխմբային լարվածությունը տանում է դեպի խմբային ընդհանուր նպատակի իրականացմանը : Ճանաչողական տեսության զարգացման հիմքում ընկած են Պիաժեի, Վիգոտսկու և Բրուների հետազոտությունները: Պիաժեն պնդում էր,որ երբ անհատները համագործակցում են միջավայրում,ապա տեղի է ունենում սոցիալ-ճանաչողական հակասություն,ինչը հանգեցնում է հավասարակշռության խախտման: Վերջինս էլ իր հերթին խթանում է հեռանկարը տեսնելու կարողությունը և ճանաչողական զարգացումը:

Համագործակցային ուսուցումը՝ որպես այլընտրանքային մանկավարժական մոտեցում,մեծ ճանաչում է ձեռք բերել բազմաթիվ երկրների ուսուցիչների և ուսուցիչների պատրաստում և վերապատրաստում իրականացնողների կողմից: Դրա տարածմանը նպաստող գործոններից են բազմակողմանի կրթական նպատակներին միաժամանակ հասնելու հնարավորությունը, ուսուցման առանձնահատկություններին, ժամանակակից մոտեցումներին համահունչ լինելը:

Արդյունավետ համագործակցության համար անհրաժեշտ են որոշակի նախադրյալներ.

1. Խմբի անդամների գիտակցված ստեղծագործական համագործակցություն:
2. Մասնակիցների ակտիվ ստեղծագործական հարաբերություններ:
3. Համատեղ աշխատանքին գիտակցական մասնակցություն և պատասխանատվություն՝ ընդհանուր գործի հաջողության համար:
4. Չույգով կամ փոքր խմբով աշխատելու հմտություններ:
5. Արդյունավետության բարձրացման նպատակով խմբի ներսում աշխատանքի ընթացքի մասին քննարկումների պարբերաբար կազմակերպում:

Համագործակցային ուսուցմամբ դասերի կազմակերպման ժամանակ ուսուցիչը պետք է լուծի վեց հիմնական խնդիր.

1. Որոշել դասի նպատակները:
2. Կատարել նախապատրաստական աշխատանք, որը ներառում է՝
ա/խմբերի ձևավորում
բ/դասասենյակի նախապատրաստում
գ/խմբի ներսում մասնակիցների դերի որոշում
3. Ներկայացնել առաջադրանքը՝ ինչ են կատարելու, ինչ նպատակով, ինչ արդյունքներ են ակնկալվում և խմբերին տալ հանձնարարություն:
4. Օգնել աշակերտներին սկսել աշխատանքը խմբի ներսում:
5. Հետևել աշխատանքի արդյունավետությանը, միջամտել միայն անհրաժեշտ դեպքերում:
6. Պնտառել աշակերտների մասնակցությունը, լսել խմբի անդամների կարծիքը սեփական աշխատանքի և խմբի ներսում աշակերտների հետ համագործակցության վերաբերյալ:

2. Համագործակցային ուսումնառության մեթոդով դասերի պլանավորում և համագործակցային ուսուցման մեթոդներ

Համագործակցային ուսումնառության մեթոդով վարվող դասերի նախապատրաստումը տարբերվում է դասերի այլ տեսակների պլանավորումից: Այն պահանջում է առանձնահատուկ մոտեցում և մի շարք մասնագիտական հմտություններ, որոնցից մի քանիսը ներկայացնենք ստորև:

Համագործակցային ուսուցման մեթոդները

Գոյություն ունեն համագործակցային ուսուցման տարբեր մեթոդներ, որոնք ունեն ինչպես նմանություններ, այնպես էլ տարբերություններ:

Դրանք են՝

- **Աշակերտների թիմային առաջադիմություն,**
- **Խճանկար,**
- **Շրջագայություն պատկերասրահում,**
- **Խմբային հետազոտության մեթոդները**
- **Կառուցվածքային մոտեցում**

Աշակերտների թիմային առաջադիմության խմբավորումներ

Student Teams Achievement Divisions. /STAD/

Համագործակցային ուսուցման այս մեթոդը մշակվել է պրոֆեսոր Ռոբերտ Սլավինի կողմից: Աշակերտների թիմային առաջադիմության մեթոդը համարվում է առավել հեշտ մեթոդներից մեկը և օգտակար է այն ուսուցիչների համար, որոնք նոր են սկսում կիրառել համագործակցային ուսուցման մեթոդները: Այս մեթոդը խթանում է համագործակցությունը և մասնակցությունը: Կիրառվում է գնահատման այնպիսի համակարգ, որի պարագայում աշակերտը շահագրգռված է ոչ միայն իր, այլև խմբի բոլոր անդամների ուսումնառությամբ:

Դաս-դասարանային ավանդական մեթոդով նոր թեման բացատրելուց հետո դասարանը բաժանվում է 4-5 հոգանոց խմբերի: Յուրաքանչյուր խմբում ընդգրկվում են գերազանց, միջին և ցածր առաջադիմությամբ աշակերտները: Հնարավորության դեպքում խմբերում ապահովվում են տղա-աղջիկ հավասարությունը: Խմբային այսպիսի ձևավորումը կոչվում է տարասեռ:

Խմբերին տրվում է նոր թեմային առնչվող հանձնարարություն: Նշվում է, որ հանձնարարության կատարումը համարվում է ավարտված, երբ խմբի յուրաքանչյուր անդամ յուրացնում է նյութը: Ապա ստուգվում է նյութի յուրացման աստիճանը: Այս ընթացքում թիմի անդամներն այլևս չեն կարող օգնել միմյանց: Յուրաքանչյուրն ինքնուրույն է կատարում առաջադրանքը: Առաջադրանքի գնահատման համակարգն այնպիսին է, որ յուրաքանչյուր աշակերտ իր գնահատականով ներդրում է ունենում խմբի ընդհանուր ցուցանիշում: Համագործակցային ուսուցման այս մեթոդը խթանում է աշակերտների ուսումնառությունը: Այստեղ գնահատվում է ինչպես աշակերտի, այնպես էլ խմբի առաջադիմությունը:

Խճանկար (Ձիգսոն, Jigsaw)

Խճանկարը համագործակցային ուսուցման մեթոդ է, որի կիրառության ժամանակ աշակերտները խորանում են նյութի որոշակի ասպեկտի մեջ: Խճանկարն ունի հետևյալ փուլերը՝

1. *Նյութի ուսումնասիրություն և տեղեկատվության հավաքում* - երբ աշակերտները բաժանվում են հենակետային խմբերի: Խմբի յուրաքանչյուր անդամ դառնում է որևէ ենթաթեմայի «փորձագետ»։ Փորձագետները ուսումնասիրում են իրենց ենթաթեման, հավաքում տեղեկատվություն:

2. *Աշխատանք փորձագիտական խմբում*-փորձագիտական խմբերի աշակերտները համեմատում և հարստացնում են իրենց նյութերը:

3. *Աշխատանք ուսումնական խմբում* - յուրաքանչյուր փորձագետ հենակետային խմբի մյուս անդամներին սովորեցնում է իր ենթաթեման:

4. *Ավարտական աշխատանք* - աշակերտներն անհատական ստուգողական են հանձնում ամբողջ թեմայից:

5. *Ամփոփում*-արդյունքներն ամփոփվում են ըստ անհատական և խմբային ցուցանիշների:

Շրջագայություն պատկերասրահում

Սա «Խճանկար» մեթոդի տարատեսակ է, որի նպատակն է փոխանակել տեղեկություններ, մշակել գաղափարներ և կատարել անդրադարձ, ինչպես նաև զարգացնել լսելու, ինքնուրույն աշխատելու, քննադատաբար և ստեղծագործաբար մտածելու, ցածրաձայն խոսելու, աշխատանքի արդյունքը ներկայացնելու հմտություններ: Այս մեթոդով խմբեր կազմելու ձևը կոչվում է համասեռ:

1. Ուսուցիչն ուսումնական նյութը կամ առաջադրանքը բաժանում է 4-6 մասի և յուրաքանչյուր խմբին տալիս է դրանցից մեկը՝ ուսումնասիրելու: Խմբերի թիվը կարող է մեծ լինել նյութի մասերի թվից: Այս դեպքում նյութի նույն մասը կուսումնասիրի երկու խումբ:

2. Չորս հոգուց բաղկացած խմբերն աշխատում են ընտրված մասերի վրա և ստեղծում նկար, կոլաժ, աղյուսակ, դիագրամ և այլն:

3. Պատրաստի աշխատանքները փակցվում են պատերին՝ ստեղծելով «պատկերասրահ»:

4. Խմբերի ներսում աշակերտները հաշվում են մինչև 4-ը և կազմում 4 նոր խումբ՝ ըստ իրենց համարների:

5. Այս նոր խմբերը շրջում են պատկերասրահում՝ կանգ առնելով յուրաքանչյուր ցուցանմուշի մոտ, և տվյալ խմբի այն անդամը, ով մասնակցել է այդ ցուցանմուշի ստեղծմանը, մանրամասն ներկայացնում է աշխատանքը, պատասխանում հարցերին և մասնակիցների առաջարկությունների համաձայն՝ կատարում լրացումներ, ուղղումներ: Շրջագայությունն ավարտվում է, երբ բոլոր խմբերը ծանոթանում են բոլոր աշխատանքներին:

6. Պատկերասրահում շրջագայությունից հետո հիմնական խմբերն իրենց աշխատանքները նորից քննության են ենթարկում՝ այս անգամ արդեն համատեմատելով մյուս աշխատանքների հետ և վերլուծելով առաջացած հարցերը: Կրտսեր տարիքի աշակերտների հետ աշխատելիս խմբերին

կարելի է տալ նույն առաջադրանքը կամ խնդիրը: Աշխատանքը վերջացնելուց հետո, համեմատելով մյուս խմբերի հետ, աշակերտները հետադարձ կապ են ապահովում:

Խմբային հետազոտության մեթոդ

Խմբային հետազոտության մեթոդի կիրառման ընթացքում աշակերտները խմբով աշխատում են կոնկրետ խնդրի վրա: Համագործակցային ուսուցման մյուս մեթոդների նման խմբային հետազոտությունը հիմնվում է աշակերտների փոխօգնության և համագործակցության վրա: Ի տարբերություն մյուս մեթոդների, խմբային հետազոտության մյուս հիմնական նպատակը կոնկրետ խնդրի ուսումնասիրությունն է:

Մեթոդի էությունն հետևյալն է.

Ուսուցիչը դասարանը բաժանում է 5 կամ 6 անդամ ունեցող խմբերի: Վերջիններս թեմաներ են ընտրում իրենց ուսումնասիրության համար, աշխատում, այնուհետև զեկույց են պատրաստում ու ներկայացնում ամբողջ դասարանին: Մեթոդի հեղինակներ Շարանը և Նրա գործընկերները առանձնացնում են խմբային հետազոտության հետևյալ վեց քայլերը [Ս. Վարդումյան, Ա. Հովհաննիսյան, Գ. Վարելլա 2003:

1. Թեմայի ընտրություն: Սովորողներն ուսուցչի կողմից հանձնարարված ընդհանուր խնդրի շրջանակներում առանձին ենթաթեմաներ են ընտրում:

2. Համատեղ պլանավորում: Սովորողները պլանավորում են առաջադրանքներն ու նպատակները:

3. Իրագործում: Սովորողները իրագործում են մշակված ծրագիրը:

4. Վերլուծություն և համադրում: Սովորողները վերլուծում և գնահատում են իրենց ձեռք բերած տեղեկատվությունը:

5. Վերջնական արդյունքի ներկայացում:

6. Գնահատում: Սովորողներն ու ուսուցիչը գնահատում են յուրաքանչյուր խմբի ներդրումը ամբողջ դասարանի աշխատանքի արդյունքում:

Կիրառելով խմբային հետազոտության մեթոդը՝ ուսուցիչը կարող է հետապնդել երեք փոխկապակցված նպատակ՝

1. Խմբային հետազոտությունը աշակերտներին սովորեցնում է համակարգված և վերլուծականորեն հետազոտել կոնկրետ խնդիրները:

2. Աշակերտները խորությամբ են յուրացնում ուսումնական նյութի բովանդակությունը:

3. Աշակերտները սովորում են համագործակցել՝ խնդիրը հետազոտելու ընթացքում:

Այսպիսով աշակերտները յուրացնում են բովանդակությունը, զարգացնում են հետազոտելու և համագործակցային աշխատանքի հմտություններ:

Կառուցվածքային մոտեցում

Այս մոտեցումը, որը մշակվել է Սպենսեր Կազանի կողմից, ընդգծում է աշակերտների միջև շփման ձևերի վրա ազդող կառույցների կիրառումը: Այս կառույցներն աշակերտներին պարտադրում են աշխատել փոքր խմբերով, փոխկախվածության պայմաններում և անահատականացված խրախուսանքի փոխարեն սովորաբար պարզևի են արժանանում համագործակցային աշխատանքը: Ստորև ներկայացնենք այդպիսի կառույցների մի քանի օրինակներ.

«Մտածի՛ր-զույգ կազմի՛ր- գաղափարների կիսի՛ր»

Այս մեթոդն առաջացել է համագործակցային ուսումնառությանը և սպասման ժամանակին /wait-time/ առնչվող հետազոտությունների արդյունքում: Այն ներառում է 3 փուլ: Ենթադրենք՝ ուսուցիչը ներկայացրել է մի կարճ զեկույց-դասախոսություն կամ աշակերտներն ավարտել են առաջադրանքի ընթերցումը: Այժմ ուսուցիչը ցանկանում է, որ աշակերտներն առավել հանգամանալից և համակողմանի քննության առնեն հենց նոր բացատրված կամ յուրացրած նյութը: Այդ նպատակով նա խմբային հարցուպատասխանի փոխարեն նախապատվությունը տալիս է «մտածի՛ր-զույգ կազմի՛ր- գաղափարների կիսի՛ր» ռազմավարությանը, որը ներառում է հետևյալ հաջորդական քայլերը.

Քայլ 1-ին. «Մտածի՛ր»:
Ուսուցիչը դասի թեմային առնչվող հարց է արձարծում և աշակերտներին հանձնարարում մեկ րոպե լուռ մտածել պատասխանի մասին:

Քայլ 2-րդ. «Չույգ կազմի՛ր»:
Ուսուցիչն աշակերտներին հանձնարարում է զույգեր կազմել և քննարկել, թե ինչ էին մտածում /4-5 րոպե/:

Քայլ 3-րդ. «Գաղափարների կիսի՛ր»:
Այժմ զույգերն ամբողջ դասարանի հետ են կիսում իրենց քննարկման արդյունքները: Ուսուցիչը տարբեր զույգերի է հրավիրում և քննարկումը շարունակում այնքան ժամանակ, մինչև խոսելու և սեփական կարծիքը մյուսներին ներկայացնելու հնարավորությունից օգտվեն մասնակիցների կեսից ավելին:

3. Զամագործակցային ուսուցման տարրերը և դրանց կիրառումը հանրակրթական դպրոցում, ուսուցչի դերը համագործակցային ուսուցման մեջ

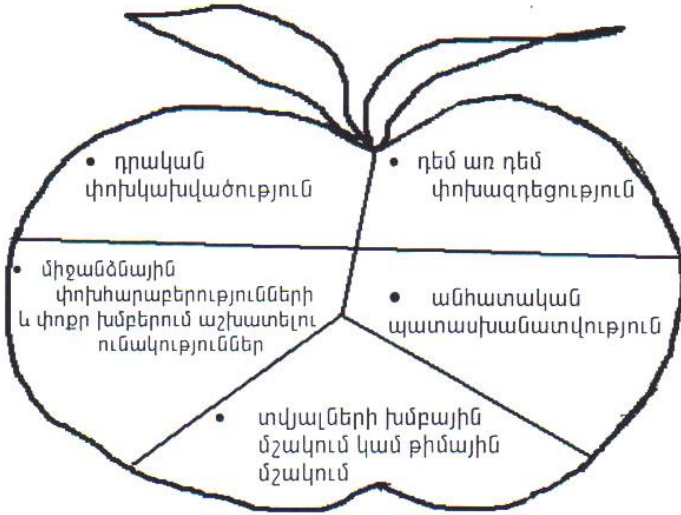
Առաջ է գալիս կոլեկտիվ ուսուցման հարցը: Այն մեծ հնարավորություններ է ստեղծում զարգացնելու խմբում աշխատելու, մարդկանց հետ շփվելու, իրենց առջև նպատակներ դնելու և դրանց հասնելու, համատեղ որոշումներ կայացնելու աշակերտների ունակությունները: Միևնույն ժամանակ այն զարգացնում է յուրաքանչյուր աշակերտի անհատականությունը և ուժեղացնում նրա պատասխանատվության զգացումը: Դպրոցում մեծ ուշադրություն է դարձվում ուսումնական հաղորդակցման տարբեր կարողությունների ձևավորման աշխատանքներին: Այդպիսի կարևոր կարողություններից մեկը երկուսով աշխատելու կարողությունն է, քանզի զույգում սովորում են համատեղ աշխատել, ուսումնասիրել, քննարկել տրվող նյութը, փոխուսուցանել, ստուգել: Այս կարողությունների օգտագործման համար անհրաժեշտ են որոշակի պայմաններ: Իսկ այդ պայմաններից մեկը եղավ համագործակցային ուսուցման տարրերի կիրառումը:

Զամագործակցային ուսուցում իրականացնելու համար անհրաժեշտ է ապահովել որոշակի տարրեր, որոնց անվանում են համագործակցային ուսուցման տարրեր: Լավ և վատ կառուցված դասերը տարբերվում են հենց այս տարրերի առկայությամբ կամ բացակայությամբ: Ավելին, հենց այս տարրերն են, որ ապահովում են համագործակցային ուսուցումը դասի բոլոր փուլերում:

Զամագործակցային ուսուցման տարրերը

Զամագործակցային ուսուցման տարրերն ըստ Ջոնսոնների հիմնականում հինգն են.

- *Դրական փոխկախվածություն,*
- *Դեմառդեմ փոխազդեցություն,*
- *Անհատական հաշվետվություն և պատասխանատվություն,*
- *Միջանձնային կամ փոքր խմբերով աշխատանքի հմտություններ,*
- *Խմբային գործընթաց կամ մշակում:*

Չետագայում այս տարրերին ավելացվեց ևս մեկը: Պասի Սահլբերգը *փոխներգործուն առաջադրանքը* դիտարկեց որպես համագործակցային ուսուցման 6-րդ տարր: Այս տարրը ապահովում է համապատասխան պայմաններ մյուս տարրերի կիրառման ու զարգացման համար: Այժմ քննարկենք այս տարրերն առանձին-առանձին:

Դրական փոխկախվածություն

Համագործակցային ուսուցման ապահովման կարևոր պայմաններից է խմբի անդամների միջև դրական՝ աջակցող փոխկախվածության ապահովումը: Սովորաբար ուսուցման ընթացքում խմբի անդամների միջև փոխկախվածություն կարող է առաջանալ երեք տարբեր ձևերով՝

1. *Մրցակցային*. երբ խմբի անդամները ուսուցման նպատակներին հասնելու համար մրցում են միմյանց հետ: Նման մրցակցային իրավիճակում կարող են լինել և՛ հաղթողներ և՛ պարտվողներ: Արդյունքում մրցակցությունը կարող է խափանել խմբի կայացման ընթացքը՝ խոչնդոտելով նպատակներին հասնելու համար համատեղ ջանքերի գործադրմանը :

2. *Անհատական*. սոցիալական փոխկախվածությունը կարող է վերանալ, որի արդյունքում խմբի անդամները առկախվում են իրենց խմբակիցների հաջողություններից կամ ձախողումներից: Խմբային աշխատանքի ժամանակ նման բան տեղի է ունենում այն դեպքում, երբ յուրաքանչյուր աշակերտ կատարում է իր անհատական առաջադրանքը, որը կապվում է մնացածների առաջադրանքների հետ:

3. *Համագործակցային*. խմբի անդամները համագործակցում են միմյանց հետ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար և գիտակցում, որ իրենք կարող են դրան հասնել միայն այն դեպքում, երբ խմբի բոլոր անդամները հասնեն իրենց նպատակներին: Սա դրական փոխկախվածություն է և համագործակցային ուսուցման առաջին կարևոր առանձնահատկությունը: Երեք հրացանակիրների **«Մեկը՝ բոլորի, բոլորը մեկի համար»** նշանաբանը դրական փոխկախվածության լավագույն օրինակ է: Կարելի է ասել, որ դրական փոխկախվածությունը համագործակցային ուսուցման «սիրտն» է: Որքան ավելի ուժեղ է

դրական փոխկախվածությունը, այնքան ավելի արդյունավետ կլինի համագործակցային ուսուցումը: Շատ դեպքերում դասարանում ակնհայտ է դրական փոխկախվածության առկայությունը, երբ աշակերտները աշխատում են փոքր խմբերով՝ փոխանակելով մտքեր, միմյանց տրամադրելով օգնություն և ցուցաբերելով նվիրվածություն: Խմբերում դրական փոխկախվածություն ստեղծելու համար ուսուցիչը պետք է տա խմբային ընդհանուր նպատակ հետապնդող առաջադրանքներ:

Դրական փոխկախվածությունը ավելի է հզորանում, երբ խմբի անդամներին տրվում են պարզևատրումներ, համատեղ ռեսուրսներ և սահմանված դերեր:

Դրական փոխկախվածությունն ինքնաբերաբար չի առաջանում: Ահա թե ինչու է անհրաժեշտ, որ ուսուցիչն ուշադրությունը կենտրոնացնի այն կանոնների և սկզբունքների վրա, որոնք խմբերում խթանում են դրական փոխկախվածություն: Գոյություն ունեն բազմաթիվ գործնական ձևեր և կանոններ, որոնք ուսուցիչը կարող է կիրառել խումբը կառուցելու և դրական փոխկախվածությունը խմբերում խթանելու համար: Առավել հաճախ են կիրառվում հետևյալ ձևերը՝

- *Փոխկախվածությունը ըստ խմբային նպատակների.* Համոզվելու համար, որ աշակերտներն իրոք պատրաստ են միասին աշխատելու և որ իրենց համար իսկապես կարևոր է, թե ինչպես են սովորում իրենք և իրենց խմբի անդամները, ուսուցիչը պետք է խմբերի համար մշակի համատեղ ուսուցման հստակ նպատակներ: Ուստի շատ կարևոր է, որ տվյալ խմբի յուրաքանչյուր անդամ գիտակցի իր առջև դրված առաջադրանքի նպատակները և որ դա իր խմբի բոլոր անդամների համատեղ նպատակն է: Կարևոր է նաև, որ առաջադրանքը կատարելու համար խմբին տրվի բավարար ժամանակ՝առաջադրանքի նպատակները հասկանալու և դրանց հասնելու համար:
- *Դերային փոխկախվածություն.* Երբ պատասխանատվությունը բաշխվում է խմբի անդամների միջև: Ուսուցիչը կարող է խմբի յուրաքանչյուր անդամին տալ համապատասխան դեր՝ ուժեղացնելով համախմբվածությունը խմբում:
- *Ռեսուրսային փոխկախվածություն.* Առաջանում է այն դեպքում, երբ անհրաժեշտ է կիսել կամ բաշխել ունեցած միջոցները:
- *Փոխկախվածությունը հաջողության.* Երբ հաջողության դեպքում խումբը ստանում է մեկ մրցանակ:
- *Փոխկախվածությունը ըստ արդյունքի.* Առաջանում է այն ժամանակ, երբ յուրաքանչյուրը գիտի, որ կհասնի իր նպատակին միայն այն դեպքում, երբ մյուսները նույնպես հասնեն իրենց նպատակներին:

Ամփոփելով դրական փոխկախվածության կարևորությունը համագործակցային ուսուցման ընթացքում՝պետք է նշել, որ այս տարրի ապահովման շնորհիվ խմբում ձևավորվում է միմյանց օգնելու, խրախուսելու և աջակցելու մթնոլորտ: Սովորողներն իրենց նպատակին ավելի հեշտությամբ են հասնում, երբ աշխատում են միասին, քան առանձին-առանձին: Այս տարրը նպաստում է նաև խմբում հանդուրժողականության և վստահության մթնոլորտի ձևավորմանը:

Դեմ առ դեմ,խթանող փոխազդեցություն

Երբ խմբերում ստեղծվել է դրական փոխկախվածություն, անհրաժեշտ է առավելագույնի հասցնել աշակերտների կողմից միմյանց սատարելու գործոնը՝ օգնելով, խրախուսելով,գովաբանելով միմյանց սովորելու ջանքերը: Դրական փոխկախվածությունը հանգեցնում է դրական/խթանող փոխազդեցության, ինչը համագործակցային ուսուցման երկրորդ կարևորագույն տարրն է: Այս դեպքում խմբի անդամները աշխատում են դեմ-դիմաց նստած և ոչ թե շարքերով, որն ապահովում է խմբի անդամների արդյունավետ հաղորդակցումը և նրանց առավելագույն մասնակցությունը խմբային քննարկումներին: Այս տարրը հիմնականում ունի տեխնիկական բնույթ և այն ապահովելու համար խմբի անդամները պետք է նստեն դեմ-դիմաց և հաղորդակցվելիս տեսնեն միմյանց: Հաճախ այն անվանում են «համագործակցային» կամ «միասին սովորելու» դիրք:խթանող փոխազդեցության արդյունքում սովորողները՝

- Համագործակցում են ավելի արդյունավետ,
- փոխանակում են անհրաժեշտ տեղեկատվություն և նյութեր,
- համատեղ մշակում և վերլուծում են ինֆորմացիան,
- ապահովում են հետադարձ կապ՝ խմբի հետագա շխատանքի բարելավման նպատակով,
- քաջալերում և աջակցում են միմյանց՝ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար:

4 . Հետազոտական աշխատանք համագործակցային մեթոդով անցկացված դասի վերաբերյալ

Սույն վերապատրաստման դասընթացի հետազոտական աշխատանքի թեման լինելով՝ **«Սովորողների մեջ համագործակցային կարողությունների ձևավորումը առարկայի դասավանդման գործընթացում »**, Դարակերտի Դ. Լադոյանի անվան միջնակարգ դպրոցում կատարվել է հետազոտական աշխատանք, որտեղ, ինքս շեշտը առավելապես դրել էի համագործակցային ուսուցման մեթոդի վրա, և դասաժամ անցկացրել այս մեթոդով: Ահա անցկացրած դասերից մեկի նկարագրությունը և արված եզրակացությունները:

Դասաժամի թեման էր **“Charles Perrault ”**: Ըստ վերնագրի՝ դասի բովանդակությունն էր Շառլ Պերոյի կյանքի և ստեղծագործական գործունեության ուսումնասիրությունը: Բնականաբար տվյալ դասն ուներ իր ակնկալիքներն ու նպատակները, այն է՝ ծանոթանալ հանճարի կյանքին և հայտնի ստեղծագործություններին, գիտակցել նրա դերն ու ներդրումը գրականության մեջ: Այս ամենը բարձրաձայնեցի, որպեսզի երեխաներն ունենան դասի հստակ ձևավորված նպատակներ: Ելնելով աշակերտների անհատական կարողություններից՝ սահմանեցի որոշակի առաջադրանք: Նախքան առաջադրանքը հանձնարարելը՝ աշակերտներին բաժանեցի խմբերի: Դասարանը բաղկացած էր 22 հոգուց: Նրանց հանձնարարեցի հաշվել մինչև 3-ը: Բոլոր 1-երը կազմեցին առաջին խումբը, 2-ները՝ 2-րդը, իսկ 3-ները՝ 3-րդ խումբը: Արդյունքում ստացվեցին 7 և 8 հոգանոց խմբեր: Հանձնարարեցի խմբերին զբաղեցնել իրենց տեղերն ամեն շաբթու

Նստելով դեմ-դիմաց: Այնուհետև սահմանեցի առաջադրանքը. տվյալ տեքստը բաժանեցի 3 մասի և ամեն խմբին տվեցի մեկ հատված կարդալու և այն մեկնաբանելու համար: Խմբերին տվեցի 20 րոպե ժամանակ առաջադրանքը կատարելու համար: Սակայն նախքան աշխատանքը սկսելը պատահական կարգով ամեն խմբում կատարեցի դերաբաժանում: Մեկը պետք է լիներ ընթերցողի դերում, ով ընթերցելու էր առաջադրանքը, ստուգեր արդյոք խումբն այն ամբողջովին ըմբռնել է, թե ոչ: Մյուսը պետք է լիներ ժամանակին հետևողի դերում, ով հետևելու էր, որ խումբն ավելորդ ժամանակ չվատներ և այն շահավետ օգտագործեր: 3-րդը պետք է լիներ գովաբանողի դերում, ով պիտի գովաբաներ խմբի յուրաքանչյուր անդամի լավ աշխատանքը, իսկ մեկն էլ պետք է լիներ դիտորդի դերում, ով հետևելու էր խմբի անդամների գործողություններին: Նշեցի նաև մի շատ կարևոր փաստ, որ աշխատանքի վերջում պատահական կարգով ընտրելու են խմբի անդամներից որևէ մեկին՝ ողջ խմբի կատարած աշխատանքը ներկայացնելու համար: Այս քայլը ձեռնարկեցի, որպեսզի աշակերտներից յուրաքանչյուրն ունենա պատասխանատվության զգացում: Որպես խրախուսման ձև՝ խմբերի համար սահմանեցի որոշակի նոմինացիաներ, դրանք էին՝ «խելացի խումբ», «աշխատասեր խումբ» և «կարգապահ խումբ»: Ակնհայտ էր, որ այս նոմինացիաները էլ ավելի ոգևորեցին նրանց և մղեցին միահամուռ աշխատելու: Այս ամենը հստակեցնելուց հետո աշակերտները սկսեցին իրենց աշխատանքները: Նրանց աշխատելու ընթացքում ես պարբերաբար մոտենում էի խմբերին և հետևում ընթացիկ աշխատանքներին:

Աշխատանքի ավարտին պատահականորեն ընտրեցի խմբերից որևէ մեկին, կանչեցի նրանց գրատախտակի մոտ և խնդրեցի ներկայացնել խմբերի աշխատանքները: Ապա բոլոր խմբերի միջև կատարեցի հարցում, թե որքանով խմբերի անդամներից յուրաքանչյուրը կատարեց իրեն տրված դերը: Արդյունքում ստացվեց հետևյալ պատկերը՝ խմբերի անդամներից յուրաքանչյուրը ընթերցողի դերը կատարել էր 92%-ով, ժամանակին հետևողի դերը 80%-ով, խրախուսողինը՝ 90%-ով, իսկ դիտորդինը՝ 75%-ով: Հարցումից հետո պարզվեց, որ ժամանակին հետևելու հրահանգը այդքան էլ չիրականացավ, քանի որ պատճառը աշակերտների ոգևորվածությունն ու ակտիվությունն էր, հետևաբար դիտորդը ևս մի փոքր անտարբերություն ցուցաբերեց այդ նույն պատճառով: Քննարկվեցին և վերլուծվեցին բոլոր թերությունները, որպեսզի հաջորդ անգամ միասին աշխատելիս նրանք էլ ավելի մեծ ուշադրություն դարձնեն այդ թերի կողմերի վրա և փորձեն շտկել դրանք: Ապա խմբերը ստացան համապատասխան նոմինացիաներ՝ որպես աշխատանքի գնահատում և խրախուսում:

Ահա այս տեսակի համագործակցային դասի շնորհիվ հասկացա, թե որքան կարևոր ու արդյունավետ է համագործակցային ուսուցման տարրերի կիրառումը հանրակրթական դպրոցում: Փորձել եմ հնարավորինս կիրառել տարրերից յուրաքանչյուրը:

Աշխատանքի ընթացքում առկա էր դրական փոխկախվածության տարրը, քանզի նրանցից յուրաքանչյուրն էլ գիտակցում էր, որ իրենք կախված են մեկը մյուսից և որ «սուզվելու կամ լողալու են միասին»: Կար նաև դեմ առ դեմ փոխազդեցության տարրը, որն այն փաստն էր, որ աշակերտները նստել էին դեմ-դիմաց, որն էլ ավելի էր հեշտացնում միմյանց հետ

հաղորդակցվելու հնարավորությունը: Անհատական հաշվետվության և պատասխանատվության տարրն ակնհայտորեն առկա էր: Դա հատկապես երևաց այն ժամանակ, երբ աշակերտները ստացան իրենց հասանելիք դերերը, և երբ հայտարարվեց, որ պատահական կարգով ընտրվելու է խմբերից որևէ անդամ ողջ խմբի աշխատանքը ներկայացնելու համար: Սա, բնականաբար, նրանց ավելի պատասխանատու դարձրեց: Աշակերտներն աշխատանքի ընթացքում ձևավորել էին միմյանց աջակցելու և վստահելու մթնոլորտ, ինչը և վկայում էր սոցիալական հմտությունների առկայության մասին: Կար նաև խմբային գործընթաց և մշակում, որը երևաց խմբի աշխատանքի վերջում, երբ նրանք քննարկեցին իրենց կատարած աշխատանքի լավ և վատ կողմերը՝ հաջորդ անգամ դրանք շտկելու ակնկալիքներով: Իսկ առաջադրանքի փոխներգործուն կառուցվածք ունենալը բնականաբար կախված էր հիմանականում ինձանից, որը ես կազմեցի՝ աշակերտների կարողություններից ելնելով: Առաջադրանքը այնպիսին էր, որ թույլ էր տալիս երեխաներին ազատ արտահայտվելու, մտքեր փոխանակելու և որոշումներ կայացնելու:

Ահա այս բոլոր տարրերի առկայությունն է, որ օգնում է աշակերտներին հասնել համագործակցության բարձր մակարդակի և ապահովել այդ համագործակցությունը դասի բոլոր փուլերում: Այսպիսով, ևս մեկ անգամ համոզվեցի, որ համագործակցային ուսուցման այսպիսի մեթոդների կիրառումը բավականին օգտավետ է, քանի որ այն հնարավորություն է տալիս աշակերտներին ներգրավվելու դասի մեջ, ջանքեր ներդնելու՝ ցանկալի արդյունքին հասնելու համար:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսումնասիրելով «Սովորողների մեջ համագործակցային կարողությունների ձևավորումը առարկայի դասավանդման գործընթացում» վերնագրով հետազոտական աշխատանքը՝ հանգեցի հետևյալ եզրակացության.

❖ Համագործակցային ուսուցումը մղում է աշակերտներին ավելի լավ սովորելու:

Հնարավորություն է տալիս նրանց ներգրավելու դասի մեջ, ազատ արտահայտվելու և մտքեր փոխանակելու:

❖ Այն զարգացնում է յուրաքանչյուր երեխայի անհատականությունը և ուժեղացնում նրա պատասխանատվության զգացումը:

❖ Համագործակցային ուսուցման տարրերի կիրառումը նպաստում է դասարանում նոր՝ համագործակցային միջավայրի ձևավորմանը:

❖ Համագործակցային ուսուցումը պայմաններ է ստեղծում ուսուցման արդյունավետության գնահատման և արժևորման համար:

❖ Համագործակցային ուսուցման տարրերի անընդհատ օգտագործումը հնարավորություն է տալիս խմբերին հասնել համագործակցության բարձր մակարդակի:

❖ Անձի մեջ ձևավորում է որոշակի որակներ ինչպիսիք են՝ հանդուրժողականությունը, միմյանց հանդեպ հարգանքը և վստահությունը:

Ամփոփելով նշենք, որ համագործակցային ուսուցման տարրերով առաջնորդվելը ուսումնառության գործընթացը դարձնում է ավելի հետաքրքիր՝ նպաստելով սովորողների համար հավասար մասնակցության հնարավորությունների ստեղծմանը: Այս ընթացքում պարզ դարձավ, որ անհրաժեշտ է լավ ընկալել համագործակցային ուսուցման նպատակներն ու խնդիրները՝ համագործակցային ուսուցման եռությունը աշակերտներին ճիշտ բացատրելու նկատառումով:

Արդյունքում ևս մեկ անգամ հաստատվեց, որ համագործակցային ուսուցման տարրերի շնորհիվ խմբում ձևավորվում է միմյանց օգնելու, խորախուսելու և աջակցելու մթնոլորտ: Սովորողների ջանքերն ուղղվում են ընդհանուր նպատակի հասնելուն: Այն նաև նպաստում է դասարանում հանդուրժողականության ու վստահության մթնոլորտի ձևավորմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աստվածատրյան Մ. և ուրիշներ, Ուսումնառությունն ու դասավանդումը կրտսեր դպրոցում, Այրեքս, Երևան 2001:
2. Հովհաննիսյան Ա. և ուրիշներ, Համագործակցային ուսուցումը Հայաստանում, Երևան, Անտարես, 2006:
3. Վարդումյան Ս., Հովհաննիսյան Ա., Վարելլա Գ., Ժամանակակից մանկավարժական մոտեցումներ: Մասնագիտական զարգացում, Երևան, Նոյան Տապան, 2003:
4. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка: – М., 2006.
5. Григорьев В.М. Народная педагогика игры: Вопросы методологии и теории. – Часть 1.- М: ОДИ – International, 2006.
6. Изучение мотивации поведения детей и подростков/ Под ред. Л.И. Божович, Л.В. Благондежной. – М. Педагогика, 1992.
7. Колесникова М.М. Игры на уроке.- Минск, 1990.
8. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителя. – М: Просвещение, 1983.
9. Мкртчян М.А. О проблеме понимания в коммуникации, // Организационно- деятельностные игры в образовании. Красноярск, РИО КГПУ, 2001.